

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

การดำเนินชีวิตตามคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านำมาเผยแพร่ แจกแจง แสดงให้มนุษย์ละเว้นจากความชั่ว กระทำแต่ความดี โดยให้ยึดถือปฏิบัติด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อแนวทางในประพฤติปฏิบัติ ด้วยความเร่าร้อนใจ ทำให้ใจสงบร่มเย็น เป็นบ่อเกิดแห่ง คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อให้บุคคลในสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ และหมู่ชนมนุษยชาติ ดังนั้นการ นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ย่อมจะส่งผลให้มนุษย์ผู้มีความทุกข์ ทั้งหลาย พ้นทุกข์ได้หากมนุษย์มีความเลื่อมใส ศรัทธา และนำหลักคำสอนมายึดเหนี่ยวจิตใจของตนเอง

เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ความเป็นอยู่ที่ดีได้ ก็ต้องศึกษาอยู่ตลอดเวลา พูดได้ว่า ชีวิตคือการศึกษาก็คือชีวิตที่ดีคือชีวิตที่มีการศึกษา มีการเรียนรู้ หรือมีการฝึกฝนพัฒนาไปด้วย การศึกษาตลอดชีวิต ในความหมายที่แท้ คืออย่างนี้ ถ้าจะพูดให้หนักแน่นก็ต้องว่า ชีวิต คือการศึกษาพูดอีกอย่างหนึ่งว่า การดำเนินชีวิตที่ดี จะเป็นชีวิตแห่งสิกขาไปในตัว ชีวิตขาดการศึกษาไม่ได้ ถ้าขาดการศึกษาก็ไม่เป็นชีวิตที่ดี ที่จะอยู่ได้อย่างดี หรือแม้แต่จะอยู่ให้รอดไปได้ ตรงนี้เป็นการศึกษาเป็นอันเดียวกัน ระหว่าง การศึกษาพัฒนามนุษย์ หรือการเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนาคน ที่เรียกว่า สิกขา กับ การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ ที่เรียกว่า มรรคคือการดำเนินชีวิตที่มีการศึกษาพัฒนาชีวิตไปด้วยในตัว จึงจะเป็นชีวิตที่ดี “สิกขา” ก็คือการพัฒนาตัวเองของมนุษย์ ให้ดำเนินชีวิตได้ดั่งงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค ส่วน “มรรค” ก็คือทางดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคน คือ สิกขา มรรค กับ สิกขา จึงประสานเป็นอันเดียวกัน จึงให้ความหมายได้ว่า สิกขา หรือ การศึกษา คือการเรียนรู้ที่จะให้สามารถเป็นอยู่ได้อย่างดี หรือฝึกให้สามารถมีชีวิตที่ดี (พระธรรมปิฎก. 2544 : 351)

มรรค หรือ ปฏิปทา จะเป็นทางดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตที่ดี จริยะ จะเป็นการดำเนินชีวิตที่ดี ก็ต้องมีสิกขา คือ การศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา การศึกษานั้น มี 3 อย่าง เรียกว่า สิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งพูดด้วยถ้อยคำของคนยุคปัจจุบันว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ เมื่อมองจากแง่ของสิกขา 3 จะเห็นความหมายของสิกขาแต่ละอย่าง ดังนี้ (พระราชมุนี. 2540 : 214)

1. สติ คือ สึกษาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านการสัมพันธ์ติดต่อกับปฏิบัติจัดการกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ และด้วยพฤติกรรมทางกาย - วาจา พูดอีกอย่างหนึ่งว่า การมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน หรือการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่สังคมและแก่โลก

2. สมาธิ คือ สึกษาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นแน่วแน่ ความมีสติ สมาธิ ในด้านความสุข เช่น ความมีปีติอิ่มใจ ความปราโมทย์ร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่อนคลาย ความรู้สึกพอใจพูดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต

3. ปัญญา คือ สึกษา หรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบ ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ปัญหา และกิจการต่าง ๆ ในทางเกื้อกูลสร้างสรรค์

เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดภัย ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

จะเห็นได้ว่าชีวิตเป็นอันเดียวกันกับการศึกษา เพราะชีวิตคือการเป็นอยู่และการที่ชีวิตเป็นอยู่ดำเนินไป ก็คือการศึกษาที่ต้องเคลื่อนไหว พบประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งต้องรู้จัก ต้องเข้าใจ ต้องคิด ต้องปฏิบัติ หรือจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหาทางแก้ไขปัญหาให้ผ่านรอดหรือลุล่วงไป ทำให้ต้องมีการเรียนรู้ มีการพิจารณาแก้ปัญหาตลอดเวลา ทั้งหมดนี้พูดสั้น ๆ ก็คือ สึกษา หรือ สึกษา (พระธรรมโกศาจารย์. 2538 : 57)

ไตรสิกขา จึงเป็นการปฏิบัติที่ต้องเริ่มจากสติ ซึ่งเป็นการเตรียมกาย วาจา ให้อยู่ในสภาพปกติ ไม่เดือดร้อน รำคาญ แนวทางของมรรคเพื่อให้เกิดความปกติเป็นสติ จึงตรงองค์มรรค ในเรื่องสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) และ สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) หมายความว่า การประพฤติปฏิบัติ ในเรื่องใดก็ต้องประพฤติปฏิบัติไปโดยชอบไม่ผิดหลักศีลธรรม จะพูดจาอะไรก็ต้องพูดโดยไม่ให้กระทบกระเทือนหรือสร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการหาเลี้ยงชีพก็ต้องเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกง ไม่ประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรม ก็จะก่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ เมื่อกาย ใจ อยู่ในอาการปกติแล้ว จิตก็พร้อมตั้งมั่นเป็นสมาธิ

เป็นจิตตสิกขาในหลักไตรสิกขา เป็นองค์มรรคในข้อ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ) นั่นคือมีความพยายามที่จะระลึกให้ได้ว่าสรรพสิ่งที่กำลังดำเนินอยู่รอบๆตน ล้วนเป็นสัจธรรมและอนัตตา มีความตั้งใจมั่นที่จะตัดอุปาทาน และ ตัณหาที่กำลังเกิดขึ้น ด้วยปัญญาที่เรียกว่าปัญญาลึกซึ้งในหลักไตรสิกขา เป็นองค์มรรคในข้อ สัมมาทิฎฐิ (มีความเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำรงชอบ) สามารถพ้นทุกข์ได้ในที่สุด (วชิร อินทสระ. 2539 : 21)

สังคมไทยเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมประชาธิปไตยในยุคที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต แต่สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีความแตกแยกทางความคิดมาก ทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท จนมีแนวโน้มว่าสังคมไทยอาจจะไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ จึงสมควรมีการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยไปสู่สังคม อยู่ดี มีสุข ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้นำทางความคิดด้านศาสนา จึงมีความสนใจที่จะศึกษา การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 9 บ้านหนองอ้อ ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีเพื่ออธิบายให้เห็นถึงระดับการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือน และเป็นข้อมูลให้ผู้นำครัวเรือนได้นำมายึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือนบ้านหนองอ้อ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบ การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือนบ้านหนองอ้อ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ด้านศีล สมาธิ และปัญญา

ประโยชน์ของการวิจัย

ทำให้ทราบระดับการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือนบ้านหนองอ้อเพื่อนำไปพัฒนาผู้นำชุมชนให้ สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ย่อมรักษาศีล มีศัลบวิสุทธี มีความสุขกายสบายใจ มีสติมีสมาธิคิดเรื่องต่าง ๆ ได้ละเอียด มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่คิด เข้าใจเหตุผลว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้เราเป็นคนดีของสังคม หากทุกคนยึดมั่นตามหลักไตรสิกขา ก็จะช่วยให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น ผู้นำครุฑเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านหนองอ้อหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 9 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 340 ครัวเรือน (สำนักบริหารการทะเบียน. 2554 : 6)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้นำครุฑเรือนบ้านหนองอ้อหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 9 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ได้คัดเลือกจากประชากรเป้าหมายโดยใช้หลักการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 181 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

2.1.1 สถานภาพส่วนบุคคล

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) สถานภาพสมรส
- 5) อาชีพ
- 6) รายได้

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย

2.2.1 ศีล

2.2.2 สมาธิ

2.2.3 ปัญญา

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้มีความชัดเจนขึ้น ผู้ศึกษาจึงให้ความความหมายของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา และทำให้ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรม ทางกาย วาจา และใจ ของตนเองได้ เพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งในการที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ และผู้เรียน

สามารถตัดสินใจเลือกกระทำหรือประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจน การปรับปรุงหรือการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและความชำนาญการพัฒนาคุณธรรม การเสริมสร้าง สุขภาพและร่างกายใน 3 ด้าน คือ

1.1 **ขั้นศีล** คือ ผู้เรียนควบคุมตนเองให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อม ที่จะเรียน และรับรู้ถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดให้

1.2 **ขั้นสมาธิ** คือ ผู้เรียนรวบรวมจิตใจ และความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวกัน ปราศจากสิ่งรบกวน ไม่นำจิตไปสู่เรื่องอื่น ๆ หรือออกนอกห้องเรียน จดจ่ออยู่กับกิจกรรม ที่กำหนดให้พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

1.3 **ขั้นปัญญา** คือ เมื่อผู้เรียนมีจิตใจแน่วแน่ จดจ่ออยู่กับกิจกรรมหรือสถานการณ์ ที่กำหนดให้ นั้น พลังแห่งความมีจิตใจแน่วแน่จะช่วยให้ทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหากับกิจกรรม ต่าง ๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองในเรื่อง นั้น ๆ ได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

2. **ไตรสิกขา** หมายถึง สิกขา ๓ ที่ควรศึกษา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา ปฏิบัติไตรสิกขาโดยการศึกษาให้เข้าใจ แล้วประพฤติปฏิบัติตามด้วยความเข้าใจ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ปัญญาที่ทำงานในการบำเพ็ญศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา

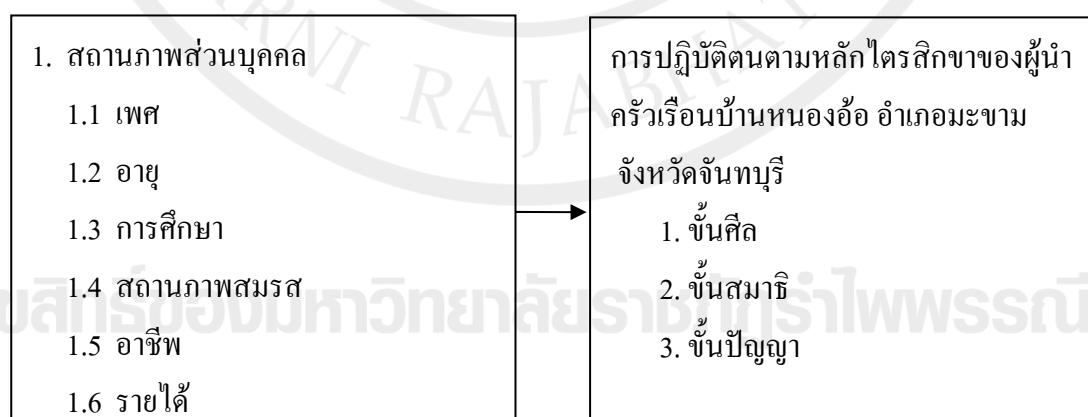
3. **ผู้นำครัวเรือน** หมายถึง ผู้ที่มีชื่อเป็นเจ้าบ้านตามทะเบียนบ้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือนบ้านหนองอ้อ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้นำครัวเรือน ในชุมชนบ้านหนองอ้อ ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ดังนี้

1. ผู้นำครัวเรือนที่มีเพศต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน
2. ผู้นำครัวเรือนที่มีอายุต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน
3. ผู้นำครัวเรือนที่มีการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน
4. ผู้นำครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน
5. ผู้นำครัวเรือนที่มีอาชีพต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน
6. ผู้นำครัวเรือนที่มีรายได้ต่างกัน มีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา แตกต่างกัน